

Андрій НЕПОМНЯЩИЙ

Нове видання петербурзьких бібліографів

(Рец. на кн.: Раздорский А. И. Справочные издания епархий русской православной церкви, 1861–1915: Сводный каталог и указатель содержания. – СПб.: Дмитрий Буланин, 2002. – 568 с.)

Науково-довідкова література в галузі регіонознавства збагатилася унікальним посібником, підготовленим у Російській національній бібліотеці: «Справочные издания епархий русской православной церкви, 1861–1915: Сводный каталог и указатель содержания». Його автор – Олексій Ігорович Раздорський – кандидат історичних наук, завідувач групи історичної бібліографії РНБ – добре відомий не тільки в Росії, але і за її межами серією бібліографічних публікацій, присвячених документознавству, статистичним і довідковим виданням дорадянської Росії. (Див.: Раздорский А. И. Общие печатные списки должностных лиц губерний и областей Российской империи, 1841–1908: Библиографический указатель. – СПб., 1999). Його нова робота присвячена бібліографічним студіям у галузі довідкових видань Російської православної церкви. Це довідкові й пам'ятні книжки, адреси-календарі, списки службовців духовного відомства, розпис приходів, церков і причтів. Усі перераховані видання мають першорядне значення для вивчення церковної історії не лише Росії, але й України. Крім інформації з історії церкви в цих виданнях викладено також чимало і загальноісторичних відомостей про різноманітні сторони життя багатьох губерній імперії. Дотепер основна частина цих унікальних довідників залишається невідомою історикам-регіонознавцям. Введення у науковий обіг цих джерел дозволить істотно поповнити й уточнити дані, котрі наявні в інших регіональних довідкових виданнях (статистичних комітетів, списках чинів тощо). Таким чином, в історії бібліографії О. І. Раздорським уперше було поставлене й успішно вирішене завдання збору, систематизації і встановлення місць збереження цього масиву бібліографічних документів.

О. І. Раздорський у передмові до своєї праці досить докладно зупинився на фрагментах вивчення епархіальних довідників, що проводились раніше, серед яких, звичайно, не можна було не виділити праці С. А. Слуць-

кої, добре знані історикам краєзнавчого руху і фахівцям у галузі видавничої діяльності церкви. Не можна не відзначити, що С. А. Слуцька мала відомості далеко не про всі епархіальні довідники. Нею взагалі не враховувалися і не вивчалися списки церков, причтів і приходів. У зв'язку з цим головним завданням рецензованого видання став повний бібліографічний облік, установлення місць збереження, докладне розкриття змісту, вивчення історії друкування й джерелознавча характеристика епархіальних довідників, що виходили по всій території Російської імперії в XIX – на початку XX століття. У виданні відбиті тільки довідники загального змісту, але не включені списки церковних шкіл, монастирів, «огляди» епархій архієреями, описи епархіальних архівів та ін.

Видання становить безсумнівний інтерес для вітчизняних бібліографів і фахівців у галузі історії регіонознавства України й української православної церкви. Так, у книзі перераховані з докладним викладом змісту довідкові видання Волинської (10), Катеринославської (3), Київської (12), Подільської (16), Полтавської (4), Таврійської (5), Харківської (3), Херсонської (4), Холмсько-Варшавської (3) і Чернігівської (7) епархій. Так, завдяки даній роботі корпус довідкової кримознавчої літератури поповнився на 5 назв. (Див.: Непомнящий А. А. История и этнография народов Крыма: Библиография и архивы, конец XVIII – начало XX века. – Симферополь: Доля, 2001. – 816 с.). Це стало можливим завдяки бібліографічним розвідкам О. І. Раздорського в бібліотеках архівів. (Зокрема, Науково-довідкова бібліотека Центрального державного архіву України, бібліотека Гельсінського університету та ін.)

Крім безпосередньо зведеного каталогу довідкових видань православної церкви і покажчика їхнього змісту книга містить цілу низку допоміжних покажчиків: імен, заголовків епархіальних довідників, заголовків статей, покажчик ілюстрацій портретів, карт і креслень, географічних назв, назв монастирів, покажчик видавців, друкарень, список обстежених бібліотек, архівів і музеїв, перелік використаних архівних і бібліографічних джерел. У додатку наведено попередній список історико-

Непомнящий Андрей Анатольевич, д-р іст. наук, проф. кафедри історії України та допоміжних історичних дисциплін Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського.

статистичних описів епархій Російської православної церкви.

Разом з тим, варто зауважити, що у такому серйозному науковому дослідженні допущені помилки, наприклад: у назві найбільшого книгосховища України – Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, яка чомусь названа Центральною науковою бібліотекою Академії наук України; неточно названий головний архів Криму; відсутня інформація про наявність перерахова-

них книг у найбільшому в Криму книгосховищі – Республіканській універсальній науковій бібліотеці ім. І. Франка.

Дане видання підготовлене в рамках широкої наукової програми Російської національної бібліотеки з бібліографування дорадянських регіональних довідкових видань різних типів. Залишається лише сподіватися, щоб воно потрапило до фондів усіх обласних бібліотек нашої держави.

Лариса ДЕГТЯРЕНКО

У книгах літопис часів:

До 80-річчя Бібліотеки української літератури в Москві

(Рец. на кн.: Кононенко Ю., Белошицкая Е., Слюсарчук В. И лишь неизменна книга: К 80-летию создания Б-ки укр. л-ры в Москве. – М.: Издат. центр БУЛ, 2002. – 64 с.)

«І тільки незмінна книга» – назва цього видання, приуроченого до 80-ліття створення Бібліотеки української літератури в Москві, вичерпно й глибоко розкриває його зміст. Справді, книги є свідченнями своєї епохи, виразниками свого часу, вони залишаються незмінними на віки такими, якими створила їх рука майстра. Їхні автори, читачі, а часом і самі книги піддаються тяжким випробуванням, що вже саме це заслуговує на відображення у нових книгах. Якраз такою була й доля Валер'яна Поліщука, поета «розстріляного відродження», рядок із поезії якого і став назвою згаданої книги.

1999 року з'явилась цікава розповідь Ю. Кононенка, Є. Белошицької, В. Слюсарчук про Бібліотеку україн-

Дегтяренко Лариса Олександрівна, завідувачка відділу НБУВ.

ської літератури в Москві, яка відкриває чимало «загадкових» епізодів в історії української книги і самої Бібліотеки поза межами Батьківщини. Ця бібліотека, як фенікс із попелу, постала 1989 року, хоча тоді ніхто з її засновників навіть і гадки не мав, що ще в 20–30-х роках ХХ ст. функціонувала Центральна українська бібліотека при робітничому клубі в Москві, про що засвідчує штамп на десятках книг, надісланих 1991 року Науковою бібліотекою Львівського державного університету ім. І. Франка.

2002 року праця уже згаданих авторів, які самі брали активну участь у відродженні Бібліотеки та її щоденній роботі, вийшла друком у серії «Палати Мазепи», започаткованій Бібліотекою української літератури в Москві, російською мовою. Порівняно невелика за обсягом (близько 4 друкованих аркушів), вона містить неоціненні перлини істини, яку не стерли зі сторінок історії ні неблаганний час, ні жорстока рука ката, ні намагання фальсифікаторів. Досліджуючи книгу, її складну долю у непроглядному мороці тоталітаризму, бажаючи однак дізнатися правду, як би її не фальсифікували і не переписували, як і саму історію, створюючи «темні плями», які для майбутніх і прийдешніх поколінь виявлялися «білими».

Автори підтверджують відповідними документами, що Український робітничий клуб у Москві існував приблизно з 1918 року, як, очевидно, й Бібліотека при ньому (принаймні, з 1922 року, про що свідчать бібліотечні штампи на книгах). 1936 року Бібліотека нараховувала трьох оплачуваних бібліотечних працівників, 11 630 книг. Цікаво зазначити, що до 1936 року в Москві функціонували товариства, клуби, театри, газети, бібліотеки національних меншин (білорусів, грузин, вірмен, євреїв, циган, татар, поляків та ін.).

Само собою зрозуміло, що після 1937–1938 рр. усі національні бібліотеки були фактично ліквідовані, проте український відділ у одній зі звичайних московських